Habitar i educar en temps de crisis

Xavier Besalú, Universitat de Girona

L'habitatge sempre ha estat d'actualitat, i l'urbanisme. El procés d'urbanització, lligat primer a la industrialització i, posteriorment, a la terciarització de les societats, ha avançat extraordinàriament a tot el món sobretot després de la II Guerra Mundial i, com a tal, ha format part de les polítiques públiques, massa sovint per omissió, en molts casos per afavorir l'enriquiment d'uns pocs i, en algunes ocasions, per fer la vida més agradable, més bella i més humana als seus ciutadans. El context urbà ha estat sempre un poderós factor de socialització i de culturització i no és perquè sí que a finals del segle passat va emergir el concepte de "ciutat educadora", que va posar damunt la taula el potencial educatiu o deseducatiu, estructural, és a dir enormement condicionador i orientador de les trames urbanes on fa vida la major part de la humanitat. Vint-i-cinc anys després de la seva emergència, massa vegades ha quedat com una etiqueta retòrica, d'aquelles que no fa mal a ningú.

I l'habitatge. Com s'ha escrit [1], la privatització dels serveis públics, l'increment esbojarrat del preu de l'habitatge, els desnonaments, l'expansió forassenyada de l'edificació, la pressió sobre el territori, la situació crítica o al marge dels sectors més empobrits, les expulsions massives en motiu de conflictes armats o de projectes megalòmans, són algunes de les manifestacions de la mercantilització de l'habitatge, d'unes polítiques que han convertit els Estats i les administracions públiques en simples observadors al servei de la iniciativa privada. De fet, es podria ben dir que són aquestes polítiques especuladores i antisocials les que han provocat l'esclat de la bombolla immobiliària i, de rebot, la crisi financera mundial. Resulta que l'habitatge és un dret humà, reconegut però no fet efectiu, com tants altres drets de tots i cadascun dels humans, com ho són la salut i l'educació, l'aigua o l'energia, i és per això que sabem, com ha quedat plenament demostrat, que la solució, la possibilitat que aquest dret passi de l'aspiració a la realitat, només s'esdevindrà si l'Estat i les administracions públiques assumeixen la seva responsabilitat i no la traslladen, com han fet fins ara, al mercat, al capital privat que, per pròpia naturalesa, el que vol és fer negoci.

Aquest és el sentit del monogràfic *Habitar i educar en temps de crisi* que aplega quatre aportacions rigoroses i valentes que comparteixen tant la importància de posar de relleu el protagonisme i la funció humanitzadora de l'urbanisme i de

l'habitatge com el vessant del potencial educador i subjectivador que se'n deriva.

Explorant noves formes de concebre i d'abordar el problema de l'habitatge des del camp popular s'ha escrit des de l'Amèrica Llatina i el Carib, però mostra sense embuts com els organismes internacionals, al servei del capitalisme global, insisteixen en la vella política que afirma que la solució de tots els problemes, també el de l'habitatge, és més mercat, deixant per als Estats la cura dels més desgraciats, dels que queden completament al marge, a través d'unes actuacions que apel·len a l'assistència i la compassió, sense modificar ni un pam les decisions i condicions que els produeixen. Per això, propugna la necessitat de noves polítiques, que parteixin de la consideració de l'habitatge com un dret humà, i apunta algunes estratègies d'intervenció contrastades i factibles.

La problemàtica de l'habitatge i la qüestió urbana: una reflexió sobre l'Àfrica des de l'Àfrica reflecteix exactament el que anuncia. Contràriament al que molts occidentals pensen, la urbanització és una realitat i un repte a l'Àfrica. Una realitat enormement marcada per l'impacte colonial i per un creixement urbà enorme, en general produït al marge de qualsevol tipus de normativa i regulació. Una cosa i altra han tingut conseqüències nefastes, com s'exemplifica en el cas de les inundacions de 2005 al Senegal o de 2009 a Burkina Faso. Com a alternatives factibles planteja la necessitat que els Estats facin una vertadera política d'habitatge social, reivindica el paper de les cooperatives, però molt especialment afirma que del que es tracta és d'endegar polítiques estructurals (aigua, carreteres, planificació...) que només podran abordar Estats forts, intervencionistes, honestos i estretament vigilats per una societat articulada i empoderada.

Els altres dos articles s'han escrit des de Catalunya, però tant l'un com l'altre parteixen de la realitat espanyola que ha posat la problemàtica de l'habitatge en un primer pla tant de l'actualitat com de la reivindicació social. No és una anècdota que l'alcaldessa de la ciutat de Barcelona, des del mes de juny de 2015 sigui la cara més visible d'un moviment innovador, massiu, no violent i molt eficaç: la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca (PAH).

Parlem d'habitatge? Comença afirmant la necessitat i l'oportunitat de posar les qüestions relatives a l'urbanisme i a l'habitatge en un primer pla. Analitza tot seguit la dimensió de la crisi de l'habitatge a Espanya, "com si cada setmana es buidés un poble de 500 habitants", i els efectes socials i personals que suposa un desnonament. Però també l'existència d'un nombre escandalós d'habitatges construïts sense ús "per seguir jugant al mercat immobiliari". Per sortir d'aquesta

 Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

situació, caldrà “exigir la funció social a la propietat privada” tal com ja es fa en l’àmbit de l’urbanisme, que es tradueix en cessions obligades i gratuïtes de sòl...

Finalment, *Cap a la conquesta del dret a l’habitatge a través de l’empoderament* és, probablement, l’article més sentit, més en primera persona, de tot el monogràfic. Entre altres raons perquè s’ha fet des de dins de la PAH i perquè s’ha construït a partir de 18 entrevistes de participants de la PAH de Barcelona. Comença explicant el perquè de l’emergència habitacional i presentant la Plataforma d’Afectats per la Hipoteca. A la segona part mostra com l’assessorament col·lectiu, l’empoderament i l’acció directa, tots tres elements conjuntament, han constituït un motor real de transformació social.

Tant l’habitatge com l’educació haurien de ser part indiscutible de les polítiques públiques d’un país democràtic que vulgui garantir de manera real l’accés i el gaudi de tots els drets humans universals reconeguts a les persones. El mercat certament que és útil per a moltes coses, però no pas per a això.

Notes

[1] Maquet Makedonski, P. (coord.), 2013, *Políticas alternativas de vivienda en América Latina y el Caribe. Un paso más en el proceso de construcción de la Vía Urbana y Comunitaria hacia un Pacto Social Urbano alternativo.* Buenos Aires: Alianza Internacional de Habitantes.

 Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual